

Чер-черниң Советтериниң ажылынын чаа көдүрлүүшкүнү дээш

Тыва автономнуг областың ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле мады чер-черниң Советтериниң конгултушаан, коммунист партияны долгандар, бүгү деп-шадгелиг кижи төрөлгөтөниң башкызы болгаш баштычызы улуг. Сталиниң долгандар сырый натыйжаның болгаш боттарының чаггыс энин көргүскөн. Ол болза, бодунуң социалист Төрөн чуртуна ажылчы чоннарын кызыгаар чон мыакшылының болгаш бистиң чурту-висна коммунизмин тиңдөлгөс дээш демсежеринге оларның белегиниң до-даргай көргүзүү болган.

Совет улус бодунуң хамааты хүлээ-гезин алдарыны-биле күүседир күөл соруң-биле, патриоттуг сеткил-сагыжы-биле сонгудалар чуртун эзулуг ээзи болуп киришкен.

Моон мурунда совет кижилер: ажил-чиңнар, тараачынар, интеллигенция сонгудалар хүнүн онза көдүрлүүшкүнү-биле, байырдалды-биле уткуп, совет күрүсөтү улам чечетелишининге, күчүзүн улам быжыгарына сонгуда-лар иди болуп деп улуг бүүрүлгөсү коммунистерниң болгаш партия кенигү-нү эвестериниң сталиниң бузулбас бло-гуунуң кандидатары дээш найралдыг бадылааннар.

Чер-черниң Советтеринге сонгуда-ларның түңнелдерин дугайында сай-нар болза, сонгучуларның политика-лазы-биле бедик идеменин херечелин турар. Ындыг чорук чүгө Сталиниң Конституцияның түтүнү ада-биле ком-мунизме чоруп олурар чуртка улус-туң эзулуг демократиязын ботланды-рып турар чуртка болдунуп болур.

Облсоветтин күүсөмунүң даргазы

★ А. ЧИМБА. ★

Совет улуска бедик-биле идегетирген. Төрөн чуртунуң моон ыңайгы хөгжү-дезиниң канчаар-даа аажок улуг пер-спективалары-биле сорук кирген бистиң областың чер-черниң Советтериниң де-путаттары боттарының хамааты хүлээ-гезин — совет улуска, чогаалдыкы, тур-гузуука улуска бараан болуп деп бедик хүлээгезин алдарыны-биле күүседирин-ге долу шийтирилген.

Бистиң областың үлетпүр бүүрүлгө-лериниң советтериниң, МТС-териниң ажил-чиңнары, недээ ажил-агылының ажил-чиңнелери, интеллигенцияны сон-гудалар хүнүнге чаа-чаа чедишкени-лер-биле ужуражып дээш бүүрүлгө-лерин программаларын долдур болгаш ажил күүседир талазы-биле, улус өөр-дөлгөзиниң болгаш культу-чырыдыш-кын органнының, ажил-агы, садик организаларының ажилдарын эки-ажидер талазы-биле социалист күлээ-гелери патриоттуг бедик көдүрлүү-шкүн-биле алганнар. Ол хүлээгелери олар алдарлы-биле күүсетилгелер.

Чимба, Кызылдың даарынала комби-надның дарыныкчылары декабрың программасын 200 хуу күүседир деп хүлээге алган. 213 хуу күүсеткенер. Социалист чарышты валбортканың түңнелде Кызылдың даарынала ком-бинаты, Сары-Септин, Шаган-Ары-ның болгаш Токунуң райулетпүр ком-бинаты, ыш үлетпүрүнүң ажил-а-гыл черлери, «Тыва алдын» трестиниң Хараал, Копту, Чиге-Кат алдын уругайлары чикеттиг үлетпүр, бүүрү-гелери чыл планнарын долдур болгаш ажил күүсеткенер, улус өөрөдөлгө-зиниң мадык камгаланын, культу-чы-рыдышкын албан черлериниң орган-нары, база ажил-агы, садик органи-залары ажилын экижитилген.

Сонгудаларга белеткедиз үези бол-за, совет болгаш ажил-агыл органи-нарың ажилын шүүп көөрүнүң база үези болган. Сонгуда мурунунуң көп сан-ныг хуралдарына, митингилеринге, сон-гуда муруну чарынын чөвүл хурал-дарына, депутаттарга кандидаттарың сонгучулар-биле ужуражышкыны-нарыңа ажилчы чоннар болза, обла-стың ажил-агы, культу-тургузушкунун удуртпүр талазы-биле чер-черниң Со-веттериниң ажилында улуг четпестер ба-рын илереткилээ. Ол ышнаш колхоз-тары организалас, ажил-агыл талазы-биле быжыглар ажылды Советтерниң та-лазындан четпес удуртуп турарын, улус өөрөдөлгөзиниң мадык камгаланын, коммунал болгаш орук ажил-агылының, садикни талазы-биле, хоорайлар, суур-лар чаагайгылар талазы-биле четпестерин айткылаан.

Кызыл хоорай Советинге сонгучу-лур дыка улуг негеделери салып тур-ган. Депутат хүлээгезин күүседир та-лазы-биле кызымак чүткүлдүг ажил-а-гааныңдан хоорай Советиниң депутата-ры турган штер П. Л. Варсуков А. Ф. Никифорова, Н. М. Петров болгаш ош-тос еске чамдык кижилер хоорай Со-ветинг чаа составына конгугурайып бар-ганнар.

Чер-черниң Советтериниң сонгудалар-ның белеткедиз болгаш ол сонгудалар-ның чорудуп турганының хүнерин-де областың совет болгаш ажил-агыл организаларының аппаратда ажил чыл-зыр, дүжүмсетип, шүлчөп салга чорук-тар барын сонгучулар айттып турган-нар. Чимба, четпес ажилдан дээш недээ (суму) Советтериниң 61 дарга-лары болгаш 52 секретарларын сонгучу-лар албан дужаалындан дүжүргүлгөн.

Сонгучуларның чөптүг болгаш чу-гуда санал шүүжүлдери болза, ботта-рының ажилдарына чогуур түңнелдер-ни кылып, ажилын шыңгызы-биле экижидерин совет, ажил-агыл органи-нарына хүлээдиң турар. Чер-черниң Со-веттери болза, областың ажил-агыл, культу-тургузушкунун удуртпүр ажил-ды үндөниң-биле экижидер хүлээгө-лөгү. Сонгучуларның байдыл чамдыг-дан шүүжүлдери болгаш саналдар-дын Советтеринг чокку үедеге ажилы-ның үндөниңге салыр ужурулуг.

Чер-черниң Советтериниң чаа болуп эртен сонгудаларының талазы-биле сонгуда кампаниясы болза, Советтер-ниң мурунда туруп турар сонгудалар-ны шийтирлээринге Советтеринг мас-салар-биле үргүлчү харылаалыг болу-рунун кайы хире улуг ужу-дузанын база катеп көргүскөн.

Ажилчы чоннар депутаттарының об-ласти, район, хоорай болгаш суму, суур Советтериниң муруну составының ажилында улуг четпестер болза, сес-сиялар чылдарының Конституцияга өзү-гүр дотанатан хуузаларына ханжы-лдып турганы болур. Чимба, Бай-Тайга, Тапды, Кызылдың көдөө, Чаа-Хөл, Сүт-Хөл болгаш өске-даа район Со-веттеринде сессияларын чылда 6-8 уда чамдылар турган, 1950 чылда 4-4 сессиялар чымылган (чаа сонгутурун составың бир дугаар организалас сес-сиялары-биле мады) Кызыл хоорай Со-вети 12 уда сессиялар чымылган турган, чүгө 7 сессия чымылган. Чамдык район, суму Советтериниң күү-сетки комитеттери боттарының депу-

таттарындан болгаш сонгучулардан хоорулган турган. Областы Советиниң 6 доттаамал комиссияларындан недээ ажил-агыл болгаш белеткедиз талазы-биле комиссия калдык-мөлдүк ажилдап турган боордан башпа, еске доттаамал комиссиялар чүңү-дөө кыл-баан.

Депутаттарның барын кол нуруузу сонгучулар-биле ужуражышкынар кылбап, чөнүнүң нити хуралыга илет-кедир кылып, чүве чуугалаайып турар. Район, суму Советтериниң күүсөмун-нарының көйү массалардан хоорук ажил-дап, көй санныг шийтирлер үндүрөш, ооң күүсөлдөзүн хынавайп турганындан ол шийтирлер чарыш кырынга артып каап турар. Чер-черниң Советтериниң депутаттарына кандидаттар-биле ужу-ражышкынар үезинде сонгучулар ол четпестерин дугайын шыңгызы-биле шүүжүмчөп турганнар.

Ол-даа четпестер болгаш өске-даа четпестер-биле Советиниң күүсөкчи комитетиниң бодунга база турган.

Чер-черниң Советтеринге сонгуда-ларның түңнелде Советтерге ажил талазы-биле ам киреде дуржулазы чет-пес ажилдары киргилгөн. Ына-ыла-даа олар болза, үлетпүр болгаш көдөө ажил-агыл талазы-биле, ылангы колхозтары организалас, ажил-агылны быжыглар талазы-биле, колхозтарың чуртталга башкыларының культу-рамы-дыралды, мад ажилының оран башкы-ларын тургузушкын талазы-биле, школаларың, экилетелерин, клубтар-ны, номчулга башкыларын, комму-нал черлериниң, кино, театр ажилы экижидериниң талазы-биле областың хоорайлары болгаш суурларын эки-ажидер талазы-биле сооруларының шийтир-леп шыдаар болгаш шийтирлээр кү-зөдиг кижилер болур.

Советтер боттарының бүгү практи-тиг ажилы чорударга депутаттардан, совет активтен болгаш сонгучулардан хоорулбас ужурулуг. Чүгө актив-биле болгаш сонгучулар-биле сырий ха-рылаалыг турган, чер-черниң Со-веттери боттарының мурунда турар ажил-агыл болгаш политика талазы-биле со-рудаларын чедикширини шийтирлеп шыдаар.

Сонгучуларның эргелериниң дуга-йында эш Сталиниң айтканы: «Эки школа туду тургускан сен бе азы тур-гуспаан сен бе? Бистиң күш-ажилы-ы-сы улам-ча ажилдыг болдуруына, бистиң алдарышты культурулг бол-дуруына дузалаан сен бе? Ажил чок-тарны ап каап, оларын даңзылардан казымышан, экилерни кандидаттар кылдыр депшидиң турган, миллион-миллион сонгучуларын кандидаттар-ны шүүп көөрүнүң хемчеглери ыңдыг болур.»

Эш Сталиниң бо сөстөрүн чер-чер-ниң Советтери боттарының практиктиг ажил чорудуламының үндөниңге са-лыр ужурулуг.

Советтер болза, сонгуда кампания-зының үезинде сонгучуларын айттып турган бүгү четпестерин чогуур өйүн-де чайдалып, боттарының ажилын үндө-ни-биле өдө тургузар хүлээлгелиг.

Масса-биле үргүлчүң харылаалы-га, депутаттар-биле, актив биле дотта-амал ажилдар чорукка, массаның инициативына даянып ажилдарыңа үндөйлөп турган, Советтеринг ажил-дык методун экижидип, сайыраңгай-гылары — чер-черниң Советтериниң ажилдарының кол сорулазы бо-лур ужурулуг.

Тыва автономнуг областың ажилчы чоннарының депутаттар Советтериниң мурунда ам үедө саддыган чуугула сорула болза, РСФСР-ниң Дээди Со-ветиниң бо чылдың февраль 18-те болур сонгудаларына белеткеди делгере-гей-биле калбаргыры болур. Бүгү об-ласта сонгуда участоулар тургус-тулузаан—ам оларны бүгү херектиг чү-гөд-биле депир шийтээр болгаш олар чүгү-биле, чырыкы-биле хандырып, сонгучуларның даңзыларын чогуур өйүңде шыңгыры эргөкчү чуугула. Ам болур сонгудаларга белеткеди чорударда, чер-черниң Советтери болза, областың мурунда туруп турар ажил-агыл сорудаларын шийтирлээр-биле колбаштырып, школарын, экилетелерин, клубтарын, номчулга башкылар-ның ажилдарын, чоңу кино-биле хандыраын экижидер хүлээлгелиг.

РСФСР-ниң Дээди Советиниң ам бо-лур сонгудаларына бистиң областың ажилчы чоннары боттарының мораль-пелитияттыг чагыс эвин болгаш боль-шевик партияны, совет чазакты, улуг башкы Сталини долгандар сырый ка-тыжышкынын база катеп көргүзөр дээринге кандыга чыгыңгып турбас.

ПАРТИЯ АЖЫДЫРАЛЫ Партия эге организациялар секретарьлериниң ай хуусаалыг семинары

Областың чамдык районнарының колхозтарының партия эге органи-зацияларының секретарьлериниң ай хуу-саалыг семинары ВКП(б) обкомунда январь 5-те эгелгэн.

Бо болза, ВКП(б) обкомунуң био-роунун шийтирини өзүгаар баштайгы эгелгени семинары болуп турар. Се-минарда Улуг-Хем, Бий-Хем, Каа-Хем, Тапды, Кызылдың көдөө, Эрзин, Тес-Хем, Тере-Хөл, Тожу районнарының колхозтарында партия эге организа-цияларының секретарьлери келгилгөн.

Семинарның эгелээриниң бир дугаар хүнүңде бүгү киржикчилер өөредилге программасы-биле танышкан. Семинарны ВКП(б) обкомунуң секретари эш Н. Я. Дьянов, ВКП(б) обкомунуң пар-тия, профивел, комсомол органны-ның калдызын эргелекчизи Г. В. Иванов олар эгелч чорутканнар.

Семинар болза, моон сонгаар колхоз-

тары организалас, ажил-агыл талазы-биле улам быжыгларына, колхозтар-да партия-политиктиг болгаш партия-организастыг ажилдары экижидеринге улуг ужу-дузаныг болур. Се-минарның киржикчилери партия ажил-ының темаларына болгаш марксист-ленинчи теорияның кол-код темаларына лекцияларын дыңап эртер болгаш дуржулгалар солчурунун практиктиг көчүзүлгелерин кылып эртерлер.

Семинарда ВКП(б) обкомунуң сек-ретарьлери болгаш ажилдарының область организацияларының чамдык удуртпүрлери лекциялар номчулгаларын кылылар.

Бир дугаар күчүлгө ВКП(б) обкомунуң секретари эш Ортун-оол «ВКП(б)—совет нитиледиз удуртукчу болгаш башкыларың кужу» деп темага лекция номчаан.

А. АКАРА.

Политөөредилгени шынаржыдары дээш таарымчалыг байдалды тургузар

Сүт-Хөл районунуң Киров аттыг кол-хозунда партияның кемзэки политшко-лазы бар. Оон өөредилгени колхозтук контролында чоруткан аттыг болуп турар. Ол контролду отуздар мына-да, чырыкы-даа чок. Отулбас, чырыкы чок черге кемзэки политөөредилгени кан-чап чорударга? Политшколаның дың-аңкыларының өөренир черин чыгып болгаш чырык болдулар дугайында Оюрга партия райкомундан даалга бер-ген. Ындыг болза-да, Очур ол даалга-ны күүсетпей турар.

Чырыкы чок болгаш соок черге по-

литөөредилге чорударга, ол канчап шы-нарлыг болуп болуру? Баштайгы үеде дыңаңкылар өөренир үезинде му-не-көөн тургудулааннар, ам соолгу үеде дың-аңкылар мырындай келбестээ. Партия-ның политшколаның өөредилгени шы-нарлыг болгаш үзүмтөл чоңка чоруда-ры дээш чыгып, чырыкы оран-ба-рынды белеткээр эргөкчү чуугула. Пар-тия эге организацияларының секретари эш Чадамба политшколаның өөредилгени-ге удуртпүрлери дыңаңкылар негетини турар.

М. ДОРЖУ.

Политөөредилге экижээ

Таңды районунуң «Победа» колхозта партия төөгүзүңүң долу куруун өө-ринир болгаш өөредилгени план өзү-гаар эки чоруп турар.

Пропандист эш Давааның чорудуп турар күчүлгө дыңаңкыларның со-чуургалы хандырып, неделя санында бедик идеяны деңгеле эртер келген Дыңаңкылар Седен, Сүрөн, Оруйгу

олар онза мергештидир өөринип, бот-тары хой номчулгаларын кылып, ме-медде билгелерин чедип ап турарлар.

Өөредилге чүгө программа кызы-гаарланыпмайн, харып бо үезиг бүгү делегей байдалының дугайында болгаш политиктиг тускай темаларга лекция-лар номчулгаларын база организалас-тап турар.

Күш-ажылга идепкей көдүрүлгөн

Кызылдың аш-чем комбинатының инженер-техниктери болжаш ажилчы, албан хаагычылары боттарының ара-зына социалист чарышты калбарты-нын түңнелде, эртен чылдың недээ кабр айда бүүрүлгө планын 108,3 хуу күүсеткенер. Айда улуг норма-зын 135 хуудан 150 хуу чедир күү-сеткен А. Суворова, Г. Мартыненко, М. Кускаева ышмак муриакчылар кой болуп илергэн.

Ылангыя кондистер салгыры ажилын эки организалас, бүүрүлгө планын 140 хуу күүсеткен болгаш карамели салгыры 450 хуу күүсеткенер.

Аш-чем комбинатының коллектив 1951 чылдың ай, январда бүүрүлгө бүүрүлгө планын долдур болгаш ажал күүседип, чоңа бедик кычарлыг про-дукцияны бээр дээш күш-ажылга чү-күлдүг ажилдап турарлар.

И. МАЛДЫР ООЛ.

Кол Сувакпигтин күзели боттанган

Шаанда Тожу районунуң кадыр, мад-шал тайга сымарына ан, динч, ай, бес-биле амыдырап чоран адым эртер Кол Сувакпиг коллективтиг ажил-агыл-ның көшкүн хуу ажил-агылдан артык күштүң бүүрүлгө көргөш, 1943 чылда Кызыл районунуң Тасы сумуунда «Черби» колхозтук кенигүнүңө кир-ген.

Кол Сувакпиг колхозка кирген үе-зинде эгелээш колхозтук нитиледир-тирген малының кадарчызы болуп ажилдап турар. Кол Сувакпиг чамын чыгы кадарчызын, кызыл хой ка-дарчызына ажилдап турар. Кол Су-вакпиг хой одаларын тус-тус участо-тарга хуваап алган 15 хонгап-ла бир участоктан бир участокке шийлиң турар. Кол Сувакпиг колхозтук 300 баш хойларын кышкы оларда одаладып турар. Оон кадарган хойлары шупту орумтан өрү деңгилделет.

Колхозчу Кол Сувакпиг ам 63 хар-лыг. Ол назылап кыраан-даа болза, нитиниң ам мал ажилын төөгүдөр дээш бодунуң бүгү күжүн салып турар. Кол Сувакпиг эртен чылын 400 ажал күш-күнүн ажилдап алган.

К. ОНГА.

Чылгы малдың ажилын улам ыңай хөгжүдери дээш ажилдаар

Бистиң сорулавыс болза, бе бүү-рүңден чүгө кулу амыр өвөс, харын ол кулуңуң долу ажилдар арга-лыг, күштүг болгаш шыдамак-кай ат кылдыр өстүрери болуп турар. Ол болза, боос белерни ажилга шың ажилдарында, азы-рап, ажап база кемгеринден улуу-биле хамаардыр.

Областың чылгы мал ажилының дык хой муриакчылары боос белери ажилга шың ажилдарының, оларны азырап, ажаарың база кемгериниң бөдүнүң чурумнарын күү-сетпишаан, 1949—1950 чылдарда кончук эки түңнелдерин чедип ал-ган. Чимба, Улуг-Хем районунуң Элий-Хем сумуунда Сталин ат-тыг колхозтук чылгычызы К. Ча-мырын 54 белерден 54 кулунарын, ол-ла сумуда «Большевик» колхозтук чылгычызы К. Илам 27 бел-лерден 27 кулунарын, Көк-Чыраа сумуунда Ленин аттыг колхозтук чылгычызы Х. Донгак 40 белерден 40 кулунарын меңди камгалап ал-ган. Таңды райonda «Революция-ның чалбыжы» көдөө ажил-агыл артелинде чылгы малды үрөлек фермазының эргелекчизи И. Ты-рышкын 50 белерден 48 кулунарын, ол-ла колхозта чылгычы А. Пахро-уков 41 белерден 38 кулунарын меңди камгалап алган. Бистиң об-ластың өске-даа колхозтарының чылгычылары ыңдыг чедикшир-ни чедип алганнар.

Келир үедеги кулуң дугайында, кулуң иешинге тывалганыңдан эгелээш сагыш салыр ужурулуг деп муриакчы чылгычыларны дуржу-лазы чуугалап турар. Багай кемгер-лигеге боос бе кулуңун өзүлде-зинге бодунуң организицияны хоолу-руг вешестволарының курлавырын чыргылар. Бир өвөс боос бе кыш-тагаладышкына багай деңгилдеги киргеш, багай азыралга турар бол-за, чедир өвөс коошак багай ку-луң үнер ийикпе, харын-даа ол бе ара-салып болур. Шак ыңдыг ба-гай азырал, ажаалга турган беден төртүнгөн кулуңун өзүлдези ба-гай болур болгаш языр бүүр аары-лардан аарыч болуру боос бе бү-дүн чыл иштинде эки деңгилдеги турар болза, эки амыдырап ар-галы кулуңун ап болур. Ычангаш чылгычыларның сорулазы боос бе-лерни аргызып баксыратпас, дең-гилдези багай белерни немедде кем-биле хандыраы болуп турар.

Чүгө белерниң деңгилдезиниң багайында өвөс, харын боос белери ажилга өз-харысылага чок ажилдааныңдан, оларны дүдүк, чыдыг, доң кемгер-биле кемгер-инден, азы соок суг ижиркенин-ден, азы ол белер хоралыг оштар чигенинен болгаш өске-даа чыл-даганырдан ара-салып, колхозка уу-луг каража чедирип турар. Ы-чангаш боос белерни соок суг-биле суггарып болбас, суг болза, ба-жы иштинде температуразы-биле демей болур болгаш чыдыг, доң, дүдүк кемгерни боос белер кемгер радионуңа кирибөөн үндүргөн турар ужурулуг.

Боос белерни аар ажилга ажил-дарында, узун чорукка мурунда ийи ай бурунгаар, төрөн соода ийи неделя иштинде бүгү ажилдар-дан белерни хостаар ужурулуг. Су-ла өдөрлөккө кирген белерден ангыда, хол-биле туруп өдөрши-тиртен болгаш тарып боозаткан бе-леринг боос, азы боос азекин ший-чилеп көргөш, камгаладык хере-чилелин тыпсыр ужурулуг.

Боос белерни өз-харысылага чок өзү-биле бир кижиңден бир кижие кайы хамаан чок дамчыдып болбас, ыңдыг белерни кадатта чылгыга кадар ийикпе, азы ак-сеткидиг колхозчуларга акт өзүгаар быжы-лаар ужурулуг. Чин дамыгазында болгаш орук ажилында боос бе-лерни хостаар дугайын чазак чери бодунуң доктаанына айткан. Ол болза, чылгы мал бистиң социалист ажил-агылымыска улуг ужу-дузалыын база катеп көргүзүп турар.

Боос белерни кемгерер районга витаминер-биле байлак, эки шы-нарлыг ногаан сугула, шыктыг кемгерден морков, свёкла болгаш өске-даа кемгер кирер ужурулуг. Боос белерни минералдыг немедде кемгер-биле (ана асту бир хүнде бир башка 20—30 граммы бөөри) ие иштинде кулуңун өзөринге уулу ужу-дузалыг.

Витаминер чок саваң болгаш өр-ги сугула биле кемгерип турар тө-рүү белериниң радионуңа 0,5 кило-грамм хире хөткөн тарга немээр чуугула. Ону суудан, арбайдан, кызыл-тастан база кукуруздан белеткеп болур.

Боос белер дугайында сагыш салышкыны чок, чылгы малга

харысылага чок чорук тергидеп турар колхозтар чылгы малдың ара-салып чоруудан улуг когаралга таваржап турар. Чимба, боос бе-лерни кам чок эдилээниңден Таңды районда «Сталиниң орук» колхоз 1950 чылда 28 беден чүгө 6 кулуң алган болгаш 22 белер ара-саган, кызыраан. Ол-ла районунуң «Чаа орук» колхозтук 10 белери ара-саган. Ол ышмак чылгы малды өстүрүп сайырадырың талазы-биле ажилдын үлгелерин көргүзөр ужурулуг көдөө ажил-агылың дур-жулга станицызында бөзүн 1950 чылда 92 белерден чүгө 47 кулу-нар адалыңа, а оон арткан белер ара салган болгаш кызырааны иле-рөөн.

Бистиң областың колхозтары чылгы малды хөгжүдериң херзөн-ге 1950 чылда улуг чедикширни чедип алган болгаш чылгы малды өстүрериң күрүне пла-нын күүседириниң, кулунарын камгалап алырын күүседириниң, улуг чылгы малдың баш санын кам-галап алырының болгаш 100 баш төрүүр белерден кулуңнар алыр-нын талазы-биле Совет Эвилелин-ге 4 бир дугаар чери эжелөөн.

Ындыг болза-даа, бистиң областың кулунарын камгалап алырының талазы-биле 18 дугаар черде туруп турар. Бо болза, районнарың зооветеринар ажилдарчылары, колхозтарың баштаар черлери кулу-нарын камгалап алыр болгаш өстү-рүп доктурларың талазы-биле харысылага чок кижилер-биле ший-тирлиг демисел чорутпай турарын, чаш малга эки азырал, ажаалга болгаш кемгерилгени тургуспай турарын херечилеп турар.

Бистиң кол сорулавыс болза, боос белерни азырал, ажаалазын болгаш кемгерилгени, оларны ажилга ажилдап турарың үргүлчү хынаар, боос белерни ажилга шың өвөс ажилдар харысылага чок чорукту бодурбазы болур ужурулуг. Боос бе ара салыптарга-ла доп-до-раан ол дугайын демделеп, оон чылдагаанын колхоз баштаар чери-ниң хуралына чуугалажып, бурзу-лугларга харысылага хүлээдир хер-рек.

Ычангаш төрүүр бе бүүрүңден кулуң алыр чорукту ыялаа чедип алыры чуугула.

И. РАГУЛИН, зоотекник.

Дузаламчы ап турарларнын дугайында улуг сагыш-салыр

Ада-чурттун улуг дайыныга өлген дайынчыларны өг-бүлелеринин база дайынын болгаш күш-ажылдын инвалидтеринин дугайында большевик партия, совет чазак болгаш эш Сталин канчаар-даа аажок улуг кичөөнгейи салып турар. Эш Сталинның бодуну кириген саналдарын өзүгаар совет чазак өрткен чылдың ишинде улус ажал-агыйның кол-кол адырларында аждадап турар болгаш күрүмеден дузаламчы ап турар кадырларын материалдык хандырылганын экижидеринче угдандаран элөөн кезек чугула доктаалдарын хулап алган. Дайынга өлгеннеринин өг-бүлелеринге база дайынын болгаш күш-ажылдын инвалидтеринге, назылап кырааннарда күрүмеден пенси дузаламчы тыпсыр чорук бистичи чуртувусты чылап келген тудум-на улуг кемчээлди-биле өзүп турар.

Капиталистиг чурттарда ивндыг чүвени танымас-даа. Бир авес чамдык пенсир көрдүген болза даа, оңд хемчээ чөгөнгөн бичи болгаш чүге-даа четпес чүве болур. Назылап кырааннарда пенси тыпсыр капиталисти г чурттарда 70 хардан үйдө берип турар болза, а бисте 50 хардан эгелээш тыпсып турар. Капиталистиг чурттарда пенси болгаш дузаламчы көргүзөргө чарыгаар хөрөнгини ажалчы чоңарнын боттарындан тытып ап турар, ынчанаш социал хандырылга деп чүве барык херек кырында чок болуп турары ол. Америкада болгаш Англияда ажалчынар ай санында-ла боттарының шалынындан страхования 3-6 хууну тытырып турар, а ычаарга оларга айда тытырып турар пенсиянын хемчээ 10 доллардан ашпай турар.

Бистиң чуртувусту страхования болгаш социал хандырылганы болза, ажалчы чоңарнын материалдык байдалын экижидеринин эрге-ажында чарыктык турар. Бистиң чуртувустун күш-ажылчы хамааттары назылап кыраанда, бертинип кемдөөдө база өг-бүленин азыракчызын ышкында материалдык дузаламчыны ап турар. Совет кишилеринин ол эргезин күрүне хоойлу өзүгаар камгалап, боттандырып турар. Чүгөле 1949 чылда безин совет чазак социал хандырылганын хөрөөнге 21,4 миллиард түнүг рубльди чарыгап үндүргөн, болгаш ол түнүг 95 хууну дузаламчыга үндүрүп берген.

Дайынга өлгеннеринин өг-бүлелеринге, дайынның болгаш күш-ажылдын инвалидтеринге совет күрүенин сагыш човаашкын чүгө оял-биле кызыгаарлатпай турар. Чүгө бистичи областа безин дайынның болгаш күш-ажылдын инвалидтеринден 100 кишиниң-е 82-зи үстүрү бүүдүргөлөрдө, көдөө ажал-агыйда болгаш албан черлеринде аждадап турар. Оларнын дыка хей нуруузу эргиде ап турган шалынын ол хөвээр ап турар болгаш база дыка хей кижилер инвалидче шилчөөн соонда безин мурунда ап турганында ыракта хөйну аждадап ап турар болза-даа, оларның ап турар пенсиянын

хемчөөн совет пенси хоойлуу кызырбай хөвөөр артырып турар. Дыка хей санаториялар болгаш курорттар Ада-чурттун дайынның болгаш күш-ажылдын инвалидтеринин эргезинде туруп турар. Доктамаал тытып турар пенсиядан аягыда совет чазак инвалидтерге болгаш азыракчызын ышкыган өг-бүлелерге бир угда тыпсыр дузаламчы чүс-чүс миалон рубльди чарыгап турар. Оң аягыда инвалидтер, назылап кырааннар болгаш азыракчызын ышкыган өг-бүлелер үндүргү адырлардан дыка чингелени адылп турарлар. Дайынның болгаш күш-ажылдын инвалидтерин, азыракчызын ышкыган өг-бүлелерин, назылап кырааннарны шак ынчаар сагыш човап, камгалап турар күрүне делегейде Совет Эвилелинде аягыда кайда-даа чок.

Ол хуудуугу соруганы боттандырып совет чазак социал хандырылга органына болгаш профвилелдеринин организацияларына хулаёткен. Бистиң большевик партиянын, совет чазактын болгаш эш Сталинның ол айтышкынын боттандырып, күрүмеден дузаламчы ап турарларның материалдык хандырылганын экижидер талазы-биле Тыва автономнугу областың социал хандырылга органы өрткен 1950 чылда элөөн аждадарны кылган.

Дайынның болгаш күш-ажылдын инвалидтеринге база дайынга өлгеннерин өг-бүлелеринге өрткен чылдың дургузунда 4 миалон ажык рубльдин пенси дузаламчылар тытканын. Ынчаарга инвалидтеринин чуртталга байдалын экижидеринге дузаламчы болдуруп 30 ажык муң рубльди чарыгадан. Оң аягыда дайынга өлгеннеринин болгаш күш-ажылдын инвалидтеринин школагы уругларында дузаламчы-биле шептер туруп организациялар 60 муң ажык рубльди чарыгадан. Оң-биле чергелештир дайынның инвалидтеринин бажык тудуп алырына күрүмеден 200 муң ажык рубльди чөвдөлдериң база тытканын, ам дыка хей инвалидтер чыгып, чырык, чаа бажындарда чурттап олурарлар. Оң аягыда күрүмеден болгаш шептер туруп организацияларнын талазындан инвалидтерге акша мөңгүңү болгаш материалдын өйөйдө көргүзүп турар дузаламчылары база бар. Инвалидтерге организациялар талазындан дузаламчы көргүзөр чорук Кызыл хоорайда эки чоруп турар, ац ылаңгы Тыва алдын трестини, авторота ыяш заводунда болгаш еске-даа коллективтерде.

Шептер туруп организациялар боттарының коллективтеринде хамаарып турар дайынның болгаш күш-ажылдын инвалидтеринин, ац ылаңгыда дайынга өлгеннерин хей уругларын өг-бүлелеринин школагы уругларына бир дугаарында дузаламчы көргүзөрини ойда чугулага көрүп турар. Эрткен чылдың чайгы сезонунда 300 уругларын пионер лагерлеринде болгаш уругларның кадыкшылга шөлдеринче халаска чоруткан.

Пенсия ап турарларны чуртталга шөлдү-биле хандырып болгаш оларны күш-ажылга таарыштырып тургузары социал хандырылга органынын ажылында кол черни эжелеп турар. Советтеринин, профвилелдеринин болгаш комсомол организацияларының хун-бүрү деткимчезинге дайнып алгаш областың социал хандырылга органы пенси ап турарларны күш-ажылга таарыштырып тургузар талазы-биле элөөн аждадарны чоруткан. Шүптү инвалидтеринин ишинде аждадап турарларнын нийти хузуу 91,3 болуп турар. Инвалид болганының харазы-биле мурунда кылып чоруп тускай мергежилди ажалын кылып шыдамас аларган кижилер бүүдүргөлерин оларның ындиг байдалына таарышкан еске адырларында мергежил аждадап турар. Олар боттарының шилеп алган чаа аждадарына мергежилни улам-на бедидип, чаа-чаа тускай артермнерни чөвдип ап турарлар. Оң аягыда Ада-чурттун дайынның инвалидтеринден 7 киши профшколаларында өөрөвүп турар. Ада-чурттун улуг дайыныга өлгеннеринин өг-бүлелеринин дугайында, дайынның болгаш күш-ажылдын инвалидтеринин база назылап кырааннарнын дугайында большевик партиянын, совет чазактын болгаш эш Сталинның көргүзүп турар ол улуг сагыш човаашкынына өөрүп байыраанының чыгып сөстөрин олар чугаалап турарлар.

Күрүмеден дузаламчы ап турарларны хайгаарап карактаар, оларнын амыдырал чуртталгазын экижидер дугайында сагыш човап дузаламчы көргүзөр чорук бистичи күрүневиствя бүгү хөй-ниитизинин чаагай хулаэлгези болур.

Г. САГАЛАКОВ,
областын социал хандырылга килдизинин эргелекчези.

Өскүстөрни уруглар бажынында кижизидип турар

Кызылдың көдөө районунд Тапсы суму Совединиң девискээри—Чер-биде областы районнарындан келген өскүс чаштарын кижизидип турар уруглар бажыны болза, 1949 чылда ажытылган. Ам үеде ында 50 ажык уругларын кижизидип турар. Оларнын чуртталга-амыдыралы, ажаалгазы кончуг эки.

Уруглар бажынын директору С. Яковенко эки аждадап турар, оң удуртулгазы-биле уругларның чурт-таар улуг интернады, оларнын столовазынын бажыны тудуп кылган. Ылаңгы 5 чуртталга бажынынын тудуун шүүт дооскан. Бичи уругларын кижизидикчилери—А. Горбунова, З. Леонтьева, А. Андреева болгаш Т. Леонтия, Д. Хүрүе оол олар уругларын ада-не өзүзу-биле ажаал, культурулуг ажы-чаңга кижизидип турар. Советтин язы-бүрү мдрларына, таңдыларына болгаш даарыналага, база чазаныга оон-даа өске чүүдөргө оларны өөрөдип турар.

Ч. Ёнзук.

Шитпирнин күсселдезинин хуусаазы эрткен—түннели чок

Шагаан-Арыг хоорайда тыва чеди чыл школагын оттулар ыяш-биле хандырап дугайында 1950 чылдың ноябрь-нин 23-де Улуг-Хем район Совединиң күссенчи комитеди шитпир үндүргөн. Декабрьның 5-тен эртирбейн школагың чанынга 600 кубометр ыяшты дүүжүргөн турарын Кок-Чыраа суму Соведини болган Ленин аттыг, база Шверник аттыг колхозтарның баштаар черлеринге райкуссом бодунуң шитпирин-биле даасын турган.

Школавыс болгаш интернаттарывыс ам-на оттулар ыяш-биле бүрүн хандырып-тынар-дыр деп башкылар болгаш өөрөнчилер ынчаар бодуп турганнар. Эрткен чылдың декабрь айның дургузунда школа чанынга чакгыс-даа кулаш оттулар ыяш белеткевези. Ынчангаш ук шитпириниң күсселдезиниң түннели чаа чылдың эгезинге чедир барык-ла чок болуп турар. Школа аждадарчылары кол ажалын кагаш, боттары ыяш белеткеленин ажалын кылып ужурга таарышкан.

Райкуссом (даргазының ораакчызы эш Желтовскийини) талазындан шитпириниң күсселдези дээш хыянданы кылып, негелдени дыңазып турган болза, база Кок-Чыраа суму Соведи (даргазы эш Данста-оолдун) талазындан оттулар ыяш белеткелинге чоңуу организастан болза, ол шитпир чогуу хуусаазында күсселтегин турар ужурулуг. Ам ол шитпирин эчизинге чедир күсселдир дээш дарый хөмчөгелерни чорудары негетинип турар.

Б. дупшун.

Кышкы спорт чорудар

Комсомолчулар, аныяктар болгаш школагылар күш-культура болгаш спорт хөрөөнге ынак болуп, оңу амыдыралын бир чугула кезин кылдыр санап турар. Хамык ужур болза, аныяк өскөни, чоңу күш-культураның, спортун хөрөөнге калба-биле кириштирер организастан болгаш ол ажалды тода оперативтиг удуртуру негетинип турар. Таңды районунда кышкы спорт болгаш күш-культура ажалы барык-ла чорувайн турар.

Күш-культураның болгаш спорттун удуртукчу башкылары бары-биле ол ажалы ортукам школада, база чеди чыл школагында чүгээр чоруп турар. Ындыг болза-даа, районун колхозтарында суурларында болгаш сумуларында кышкы спорттун күш-культураның ажалын организастан чорутпаан. Күш-культура болгаш спорт организациянын райоң комитеди (даргазы эш Абросимов) дыка кошкан ажаалат келген. Ылаңгы комсомолдун Таңды райоңу бо талазы-биле хөмчөгелер ап чорутпаан.

Күш-культура болгаш спорт организациянын ам бо үеде чугула сорулгазы болза, «ГТО» болгаш «БГТО» деп демоктеринн нормазын дужаары дээш бүгү аныяктарны, чоңу эвилелдээр ужурулуг. Спорттун кышкы сезонунда спорттун язы-бүрү хевирлерин организастан чорудары эң-не чугула болуп турар.

В. ТҮМЕТЕН.

„Хөй эрге дужаалдыг“ колхозчу

Таңды районун «Сталинчы орук» колхозтуң кесижүнеринин хөй кезин колхозту организа, ажал-агый талазы-биле бижыглар, чер ажалының кулдугазын болгаш тарааның дүжүттүн бедидер, нитиңиз малының санын көздөдир, оң продуктуну бедидер дээш бүгү кезинишикинени салып, организагы аждадап турда, чамдын колхозчулар «хөй эрге дужаалга» кызыгаарлатынгаш, нитиңиз ажал-агыйына кошкан кирип турар.

Артельдин кесижүну эш Кудрин «хөй эрге дужаалдыг» кижилеринин категорияга хамаарып болур. Эш Кудрин амыг үеде колхозтун дарганы ревизия комиссиянын даргазы, райоңда «Заготживсырье» конторазының белеткелчизи, колхозта радиобеддиринин эргелекчизи болуп турар. Кудриниң хөй дангы эрге хүлээлгези колхозта шоодул-ла ажал бербейн турары тодарай.

1950 чылдың часын, чайгы болгаш күсүкү көдөө ажал-агый ажалдарының соонда дарган кишини септеп кылар ажалдары дыка көвүдөөн. Ылаңгы 1951 чылдың часы тарылгазына бир дугаарында херелетинер андазынарнын, илирлериниң, үүрмек чепсек херекселдериниң, аят дериглеринин септелгезин мынчага чедир эзелеп кирбээн. Колхозта ам чүк сөөртүгезинин планын жүсседир ажал эгелзэн. Ындыг болза-даа, колхозта дагалыг айттар каш-ла санын, мычаарга дарган Кудрин аят дагазы кылырынче сагыш салбайн турар. Чүге дээрге, оң өске «хөй эрге хүлээлгелерин» күсселдир төлөдө, аят дагазы ылыр «чай» дарганга тывылбайн турар.

В. ВАСИЛЬЕВ.

Агротехниктиг өөрөдигени экижидер

Партияның болгаш чазактын доктаалын өзүгаар Сут-Хол районунд колхозтарына колхозчуларның үш чыл хуусаалыг агротехниктиг болгаш организастанда бээр үш ай эрткен.

Ындыг болза-даа, Бора-Тайга, Сут-Хол сумуларында агротехниктиг өөрөдигенин ажалы кончуг багай чоруп турар. Бора-Тайга сумузунда «Сталинчы орук» колхозта 14 киши Сут-Хол сумузунда Киров аттыг колхозта 50 киши өөренип турар.

Агротехниктиг болгаш организастан башкылар-биле хандыраанындан чам-

Колхозтун ревизия комиссиянын даргазын хүлээлгезин база-ла багай күсселдир турар. Колхоз амыг чедир үзенин тарааны урупушунуң планын безин күссетпөөн. Үзенин тарааны складче децелип урбайн, анаа-ла хаар-жанка хөмчөп уруп турда ревизия комиссиянын даргазы Кудрин анаа-ла көрүп эртирип турар. Колхозтун сулааны болгаш тараа кудуруун туралааны колхозчу ап турар. Ында калдыгдаа сан түң чок.

Далган дээрбизинин эргелекчизи Исаков колхозтун ийн азын, ийн кандрчызы Лопсанчап бир тевени, бир атыгы ич чок чидирген турбужа ол малдарны төлөтүр дугайында ревизия комиссиянын даргазы эш Кудрин база-ла хөмчөп албайн турар.

Колхозта радио беддириниң өйдө аждадап турар. Радио дамчыдыга эы расписане чок, таварылга өзүзу-биле дамчытылып турар. Оң ыяш «Заготживсырье» чериниң белеткелчизи деп хүлээлгезин база-ла багай күсселдир турар. Ынчаарга районун «Заготживсырье» чери ону хынап көрбөйн турар.

Колхозчу Кудриниң «хөй эрге дужаал» эдилеп, оң хөй ажал тывар соруга-биле боттуг ажал кылбайн «хөй эрге дужаалга» чылдаганын өргөнгө өзү-биле аждадап турары нитиңиз ажалына ажал чок, харын хөвөөр чорук болуп турар.

Мынчангаш, колхоз баштаар чери болгаш районун көдөө ажал-агый килдизи Кудриниң «хөй эрге дужаалы» эде тургуспаш, боттуг ажалды оң негээр херек.

В. ВАСИЛЬЕВ.

Суурнуң арыг-шевери дээш кичээнгей салыр

Сут-Аскы суур — Сут-Хол районунд төвү болгай. Ол суурда нити арыг-шевер сагыр дугайында чогуу хөмчөгелер чорутумнай турар.

Суурда албан черлеринин ораа-бажынарны болгаш чуртталга бажынары өзүп, көвүдөп турар. Ындыг болза-даа, оң-биле чергелештир оң арыг-шеверин сагыр талазы-биле айттыг ара-ла сонгарлатылып турар. Ылаңгы арыг-лашып-шеверлерин бажынарны элөөн көвүдөдир тургузары чугула, ам бо үеде ындыг бажынар кончуг эвээш болганын ужурунда арыг-шевер эвээс чоруктар көсүкүлөк болуп турар.

С. ШОНАКЫК.

ССРЭ-де үнүш чок ховуларны чаартырының улуг планы

Бүгү-эвиледин политиктиг болгаш эртем бижилерин негтеридеринин талазы-биле нитилелдик Москвада топ лекторияныга геолого-минерология эртемнеринин доктору профессор В. А. Ковданн «ССРЭ-де үнүш чок ховуларын чарыгы алырын чыгаш» деп хөйну мурунга лекциязы болгон.

—Волга, Днепр болган Аму-Дарья хөмөөрге канчаар-даа аажок улуг тудурлар дугайында, Украинага, Крымга, Волга ындагы, Каспий ындагына, Аму-Дарьянын алдын талазына, Туркменинга болган Кара-Кумун үнүш чок ховуларынга сугарылганын чаа системаларын тургузар дугайында эш Сталинның инициативазы-биле хүлээп алдынган ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүленинин доктаалдары бойдустан чартырының төөгүзүндө жайгачыктыг чаа арынын аждадап, олар болза, коммунистиг нитилелдик материалдык чүүдүнүн үндөзинин тургузуп турар. Совет Эвилелинин бүүдүрүкчү күштеринин дугайын тодаргай херечилеп турар,—деп лектор чугаалаан.

Канчаар-даа аажок улуг—Кара-Кумнарда—8,3 миалон гектар, Волга уунун болгаш Каспий чогууда 14 миалон гектар база Украинда 3 миалон гектар чер шөлүн хаара тудар канчаар-даа аажок улуг суг күзү-биле аждадап стацияларын, платиналарын, улуг канадарынын чаа сугкулганың болгаш сугтарылганын системаларынын ам болур тудушуну—бистиң чуртувустун бойдустан айылдың, ылаңгы кандаашкыны тиелдер чорун хандырап ужурулуг.

Коммунизмниң улуг тудурлары бистичи чуртувустун бүүдүрүкчү күштеринин күчү—шыдалынын, эртеминин болгаш техниканың бедик деңелиниң, совет кижи-

нин бедик культуразының дугайын херечилеп турар. Капиталистиг чурттарының чарыгы баштаан бөлүктери бүгү делегейиң улустарын делегейиң үш дугаар дайынынче киририне күзөп турарлар. Совет Эвилели тайбынның хамык чок политиканын чорудуп турар, оң бир тодаргай илерээшкени болза, канчаар-даа аажок улуг суг күзү-биле аждадап стацияларын болгаш каналдарын тудушкунунун эгелзени болур.

Үнүш чок ховуларны өөренип көргөңүңү болгаш шигээдип ап турганының төөгүзүн тодаргайлап тура лектор кол кичээлгезин ол херекке орустун шигээлдеринин болгаш эртемдөөннеринин улуг салышынычине угландырган. Россиянын муруну-чөөн хову черлеринин болгаш Азиянын девискээринин улуг кезиниң дугайында калбак билгини бээр материалдарны язы-бүрү сорулгалыг экспедициялар өөренип, нитилелдик байыткан турган.

Россиянын эртемнер академиязының XVII вектин бир дугаар чартында организастан экспедициялары онза улуг ролду ойнааннар. XVIII вектин төңүзүндө база XIX вектин эгелзиде орустун алдардыг географы—шинчазчилер Палас, Рычков, Лепехин оларның экспедицияларын чоруттулаан. XVIII вектин ийн дугаар чартында Северннун болгаш Борцевтиң экспедициялары база-ла жайгачыктыг болтулар.

Эртен чүс чылдың 70 чылдарынын үзүндө орустун инженер Глуховский Аму-Дарья хөмөөн суу Узбойну дургаар Каспий далайга кириринең чүгө шинчиленип кылган эвес, харын оң болуп болуун үздөөлзөөн. Оң-биле кады Глуховский Балтий, Каспий болгаш Арал далайларын чакгыс суг-

оруу-биле тудуштурар деп сорулганы салган. Ындыг турбужа амыг үеде эртем болгаш техникага сонугралдык болуп турар фактылык материалдары болгаш бирде-бирээ чок тодаргай шинчилелдерин хаан чааза мырыңай ажылаан.

Ада-чурттун улуг геологтары Мушкетов, Грум-Гржимайло, Коалов амыг үеде чаагай аждадап турар академиктер Берг болгаш Обручев олар Азиянын үнүш чок ховуларын хөй чылдарда шинчээли-биле эртемге дык улуг салышынын кылганнар.

Революция мурунда үеде боттандырган үнүш чок хову шинчелелдеринин бүгү ужурутказы тура-даа оң алызында түннелин үнүш чок ховуларын чартырының дугайында жайгачыктыг күш-ажылы-биле эртемни болгаш практиканы байыткан совет эртемдөөннеринин чедизишинери-биле деңеп болбас.

Эрте бүүрүнү шагдаң бээр чер ажалдыглар үнүш чок ховуларны шигээдип алырын орадалап турганнар. Чүге дээрге, оң хөмчө-биле ийкек каналдар-биле сугтарган черлеринге садтар дүңгүн үнүп, язы-бүрү культурулуг үнүштөр эки үнүп тургулаан.

Ынчалза-даа үнүш чок ховуларын суг чок чоруу мажан-даа мал ажалында канчаар-даа аажок когаралдык турган. Ортаа Азиянын революция мурунда ажал-агынын чер ажалына болган мал ажалын суг-биле хандырылгалап үнүш чок ховуларын назба-биле шигээдип алыр сорулга салдынар шыдалас турган. Хаан чааза ол чугула проблеманы шитпириниң шыдамас турган.

Бистиң үевиште үнүш чок ховуларны шигээдип алырынң проблемазы мырыңай еске ужуруткалык болу берген. Бистиң чуртувусту үлдөтүрүң, бол-

гаш чер ажалының чугула районнары Ортаа Азиянын болгаш Кавказтын кургак болгаш үнүш чок ховуларының шүүт-ла чогуунда турары билингитер. Үнүш чок ховуларын өлүмүг болгаш ышамын хаттары ССРЭ-ниң европ кезээнин кара хөрүнүгү ховуларынча болгаш районнарыча. Соңгу-Крымнын, Волга уунунун болгаш Урал чогуунун девискээринче кирип турары ховар эвес.

Үнүш чок ховулардан ындыг хаттарнын тытып келирине кандаашкын болгаш кургак салгы кезээде кады бедир, оң тарылга баксырап өлүр, оң ужурунда дыка хөй ажалчы массалар аштаар, ядараар болгаш хооузара. Чизээлзээр, Россияга XVIII векте 34 кандаашкынын чылдар болган. XIX векте 40 кандаашкынын чылдар болган. Ол кандаашкынарнын алызы, чүгө бойдустан байдалында эвес, харын нитилелдик социал байдалында, бүүдүргөңүз чепсек-херекелени болгаш черин кандыг ады эдилеп турганындан хамаарып деп лектор демдөгез.

Революция мурунун Россияныга эки черниң улуг кеззе помещиктерге, капиталистерге, кулактарга болгаш күрээлерге турган, олар кандаашкыны болгаш кургак салгыны болдурубас хөмчөгелерин боттандырыныга сонугралдык эвес турганнар.

Орустун шыларангай эртемдөөн В. В. Докучаев эртен чүс чылда кандаашкыныга удур боттук хөмчөгелер дугайында санал кирген, ынчалза-даа ол саналдар революция мурунун россиянын байдалына ажыгалды тыпаан.

Октябрьдин социалистиг Улуг революция эрге-чагырганы болгаш черин улустун холунга берген Гениальдык баштичи Чарык Ленин болгаш Сталин инициативазы-биле Совет чазак бодунуң ажал-чорудуулаанын баштайгы хуннеринде эгелзеш-ле калбак сугтарылга ажалдарын боттандырып эгелзэн. 1918 чылда-ла чазак Туркестанга сугтарылга ажалдарын чорударына 50 миалон рубльди төлөйлөп берген.

Кезирин, Барын Туркменинда (1,3 миалон гектары) сугтарган, ол ышамш Ира-Кумуларын 7 миалон гектар черин сугтарган. Аму-Дарьянын суглары суг чок, үнүш чок ховуларга амы тынын кирип, оң үнүш дүүжүтүг чечектелген край кылдыр хуудуруштар. Шак ындыг ара-биле туркмен улустун алыс күзел соруу боттанып.

Днепрге Кавоканын суг күзү-биле аждадап стациялар, Муруну-Украинанын болгаш Соңгу-Крымнын каналдарын тургузар чорук кыска хуусааның ишинде канчаар-даа аажок улуг чер ажалдыг районун бойду аждадап каналдарын чыгашкан кезээде чайдатыр.

Профессор Ковда—чер бөмбүрзөңүн кырында сугтарып турар черин нити шөлдү эртемнин саннары-биле алырга, 75—80 миалон гектар болуп турар,—деп чугаалаан. Ол шөл кичи горелетенин бүгү төөгүзүн дургузунда тургустун келген. Совет улус кыска үе—5—7 чылдар ишинде 20—25 гектар черге сугкулганын болгаш сугтарылганын системаларын тургузар.

Канчаар-даа аажок улуг суг шыгы-ырын чаа тудуларының тургустуу-галынын харазы-биле сугтун хөм үнү-биле дашкаар бадары эвээлээр. Оң-биле холбашыр хөрүнүн довураан болгаш чөмөштиг чүүдөлдөр агышы-биле алып чорук эвээлээр.

Сугтарылган турар черин микроклимат база дыка экисир. Ам үнүш чок хову черлерин девискээринге бир чылдың дургузунда атмосфериң 75—100—200 миллиметр шыгы дүжөр, сугтагы болганынын соонда немей 500—700 миллиметр сугтап суглуп болур.

— Лекциянын түннелинде лектор — Ленин—Сталинниң партияныга удуртурган совет улус шыларангай күш-ажылы-биле гениальдык сталинчы планын боттандырынын кыска хуусаада чедип алып—деп чугаалаан.</

Катышкан Нациялар Организациясының Кол Ассамблеясының политиктиг комитетинин январь 3-те хуралы

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нун Кол Ассамблеясынын Политиктиг комитетинин хуралы болган. Хунун айтырыгына үш айтырыг турган: «Кореяда дайын чорудулагаларынын дугайында айтырыг талазы-биле» үштүк комиссиясы деп адаар комиссияны илеткели, оң соонда Кидатта удур АКШ-тың агрессиясына Совет Эвилелинин хомудалы, адан соолунде Тайван дугайында айтырыг.

Индиянын төлөлекчи Рау «Кореяга боолаашкыны соксадыр дугайында айтырыг талазы-биле үштүк комиссиязынын» ажилынын дугайын «Эзулуг керек кырында илеткел» деп адаар.

«Үштүк комиссияларынын» чогаатан боолаашкыны соксадыр негелдер дугайында саналды таймырлар чугалааш, бо саналдарнын бирээзи 38 параллелден соңгу чүккө ханызы 20 миль ламгалал зонасы деп адаар эзнаны тургузарын көрүп турар. «үштүк комиссиясы» бо үеде кандыг бир сүмелешкиннер бээр арга чок деп Рау түңдөлгөн медгелээн.

«Үштүк комиссиясы» биле чугалаажышкынар кылырын У Сю-цоаньге дагып турар «үштүк комиссиясынын» кийгиригине Кыдат улус республиканын чазанын харызын Раунаң илеткелде көргүскөн. Харыда айтып турары болза:

«Кореяга боолаашкыны» соксадыр айтырыг талазы-биле «үштүк комиссиясы» дээрин тургузар дугайында КНО-нун Кол Ассамблеясынын резолюцияын чугалаажырына Кыдат улус республиканын төлөлекчи киришпез болгаш чопшээрэвон. Кыдат улус республиканын томуйлатырган чогур төлөдериин киришпез болгаш чопшээрэли чоңа Катмышкан Нациялар Организациясынын кол айтырыглар талазы-биле, эң ылаңгы Азияга хамаарылыгы айтырыглар талазы-биле үндүргөн бүгү резолюцияларын дүрүм чок болгаш күш чок деп санаарын Кыдат улус республиканын Улустуң топ чазаа каш удаа медгелеп турган. Ычангаштың Кыдат улус республиканын Улустуң топ чазаа айтырган үштүк дүрүм чок комиссиязы-биле чугалаажышкынар кылыры-биле бодунуң төлөлекчи генерал У Сю-цоань Лейк Саксесеге артып калыр саавырын берип шыдаас. Кыдат улус республиканын Катмышкан Штаттарын Тайванга удур чепсектиг агрессиясына хомудалы негелдизин Аймыл чок чоруктуң Човулели кандыгда барымдаа чок хулэп албаанынын соонда, СССР-нің төлөлекчиинин киригени АКШ-тың Кыдатка удур агрессиясына хомудалы чугалаажырына кирижи-биле генерал У Сю-цоань Лейк Саксесеге артып калыр саавырын Улустуң топ чазаандан алган; Кыдаттың төлөлекчиини дыка үр үеде чопшээрел манап турган, КНО-нун Кол Ассамблеясынын сессиясы доозулгуче чедир чүве чугалаалар арга чок болуп турган. Байдал индыг болган ажурунда

генерал У Сю-цоань болгаш оң ажилдакчылары Лейк-Саксесеге артып калыры чугалааш деп Улустуң топ чазаа санап турар, ычангаштың декабрь 19-та чуртунче эеп чыгып келирин сүмелзон. Катмышкан Нациялар Организациясы Кореяны улус демократтыг республиказы-биле канчаар харылзакыр айтырыг дугайы кандыг болуп турарын дээрге, Катмышкан Нациялар Организациясы Кореяны улус демократтыг республиказынын чазалы-биле шуут харылзакыр ажурлуг деп Улустуң топ чазаа санап турар.

«Үштүк комиссиязынын» дугайында айтырыг талазы-биле Кыдат улус республиканын чазанын декабрь 22-де медгелелин Рау базала чугалаан.

Раунаң соонда СССР-нің төлөлекчи А. Я. Малик чүве чугалааш, Совет Эвилели «үштүк комиссиянын» тургузарына удур турган деп сагындырган. Англи-америк блоку боолаашкыны соксадырын оралдашпышаан, келир үеде Кореяга чепсектиг агрессияны уламчылар арганы берип болур хемчелерин Кол Ассамблеяга дегээрин оралдажып турар деп чүве мырыңай билдингир деп Малик айткан. АКШ айтырыгы тайбызы-биле шиптирлэрин күзевезин болгаш Кореяга авантюраны уламчылар дээр оралдажып турарын тускай медгелелдер болгаш парлаганын дыңнадылары көргүзүп турар. Моңу АКШ-та сөөлүк болушкуннар херечилеп турар, ол болза, онза байдалды чарлааны, экономикте мобилизасташкыны, дайын калчааралын дыңытканы, чепсеклешкинни дүргедери болгаш Трумэнниң болгаш Ачесоннун агрессия чугалаалары.

Он ыңай Малик Кыдат улус республикага АКШ-тың өжээнин байдалын херечилеп турар, кыдаттың девискээрин бомбалап турары, Тайванны эжелеп алганы болгаш Катмышкан Нацияларга Кыдатты кииринге удурланып турганынын хөй сангы барымдааларын чугалаан.

Илеткелчинин чугалаанааны «үштүк комиссиянын» тургузар дугайында Чжоу Эн-лай декабрь 22-де медгелелин айтырыгы тайбызы-биле шиптирлэринин кол негелдизин айткан деп оон ыңай Малик медгелээн. Совет төлөдери Кыдат улус республиканын туржун деткий Кореядан даштыгы бүгү шериглери доп-дораан үндүрерин болгаш бодунуң келир үедеге салым-чаланы шиптирлэринин керей улуска тыпсырын кийгырып турар резолюция төлевилелин киригенин Малик айткан. Советтин резолюция төлевилелин доп-дораан хулэп алырын Малик кийгырган болгаш чүгле мындыг язылыг базым айтырыгынын шын шиптирлэринин оруун Кол Ассамблеяга ажыдып бээр арганы берип турар деп медгелээн.

Эрткен хуралдын соонда америк болгаш мурнуу Кореяны шериглериин араатанзыг немерде чоруктарынын бү-

зүредикширинин тытпып келген дугайын оон ыңай Малик комитетке сагындырган. Чүгле чадгыс Пхеньянга 15 муң корей патриотчулары боолап өлүргенин чугалааш турар Кореяда адурттуң демократтыг чадгыс фронтузунуң декабрь 27-де парлап үндүргөн үш дугаар илеткел дугайын Малик сагындырган. Кореяда чурттагы чонну база хөй нитинин бажычыларын кам чогуу-биле узуттап чок кылып турарын оон ыңай тодаргай чугалаашпышаан, америк болгаш лисынманчы шериглериин араатанзыг чоруктары бүгү делегейде килденешкинни үндүргөн деп Малик медгелээн.

Американның Кореяга кадыг-дошкун араатанзыг чоруктарынын дугайында документалдыг чолдак кино фильм совет төлөдери бар деп Малик медгелээш, бо фильмин көөрүн политиктиг комитетке тускай сүмелзэн.

«Үштүк комиссиянын» илеткелге немерде болдуруп парлап үндүргөн Чжоу Эн-лайнын декабрь 22-де медгелелин политиктиг комитет оңу тоовай турган деп Малик бир-тээ сагындырган чүве төлөдө, оңу катап номчурун Перунуң төлөлекчиси Беллуанде немерде салган. Комитеттин даргазы анаа чопшээрэн, Чжоу Эн-лайның медгелелин номчуп дыңаткан.

АКШ-тың төлөлекчиси Остин Кыдат улус республикага удурланып, Кореяда «агрессияга» оңу буруудагы уламчылап чүве чугалаан. «Дайын байдалы элээн өскерилгенни барымдаала», моон сонгаргы базымнар талазы-биле төлөдөр бот-боттарынын аразында болгаш боттарынын чазактары-биле консулгастагып алыр арганы бээр төлөдө кыска чалсар кылырын Остин сүмелзөн.

Англиянын төлөлекчиси Джебб америк араатанзыг чоруктарынын Малик илеридинде улустуң хайгааралын оон чартыкталдырарында оралдажып турган болгаш дайынга араатанзыг чамдык чоруктар «ыяабыла болур» чүве деп медгелээн. Шүгүчүлөдери 48 шапка сонгарларды деп Джебб сүмелзөн.

Совет төлөдери бо саналга удурланган болгаш политиктиг комитет өскө ийи саналдарны чугалаажырын уламчылап болур деп айткан, чижээ, чугалаажып турар айтырыг талазы-биле совет резолюция төлевилелин азы өскөдөө айтырыгларын көрүп болур.

Кыска чугалаажышкынарнын сөөлдө политиктиг комитет шүгүчүлөдери 48 шаг иштинде сонгарларды дээр дугайында Джеббтиң саналын 46 бадылаашкыннар бадылаан, 5 удурланган, 7 дадалгазган.

Американның араатанзыг чорунуң дугайында фильмин көргүзөр деп саналды бадылаашкынга киирбейн берган деп Малик хуралдын даргазы Урданетка сагындырган. Урданет «хөйүн-ге» чагыртыр киж и мен дээш, Малик-тин саналын бадылаашкынга киирбейн хуралды хатган.

Кореяда болушкуннар Улустуң армиязынын Кол командь-лалынын дыңнады

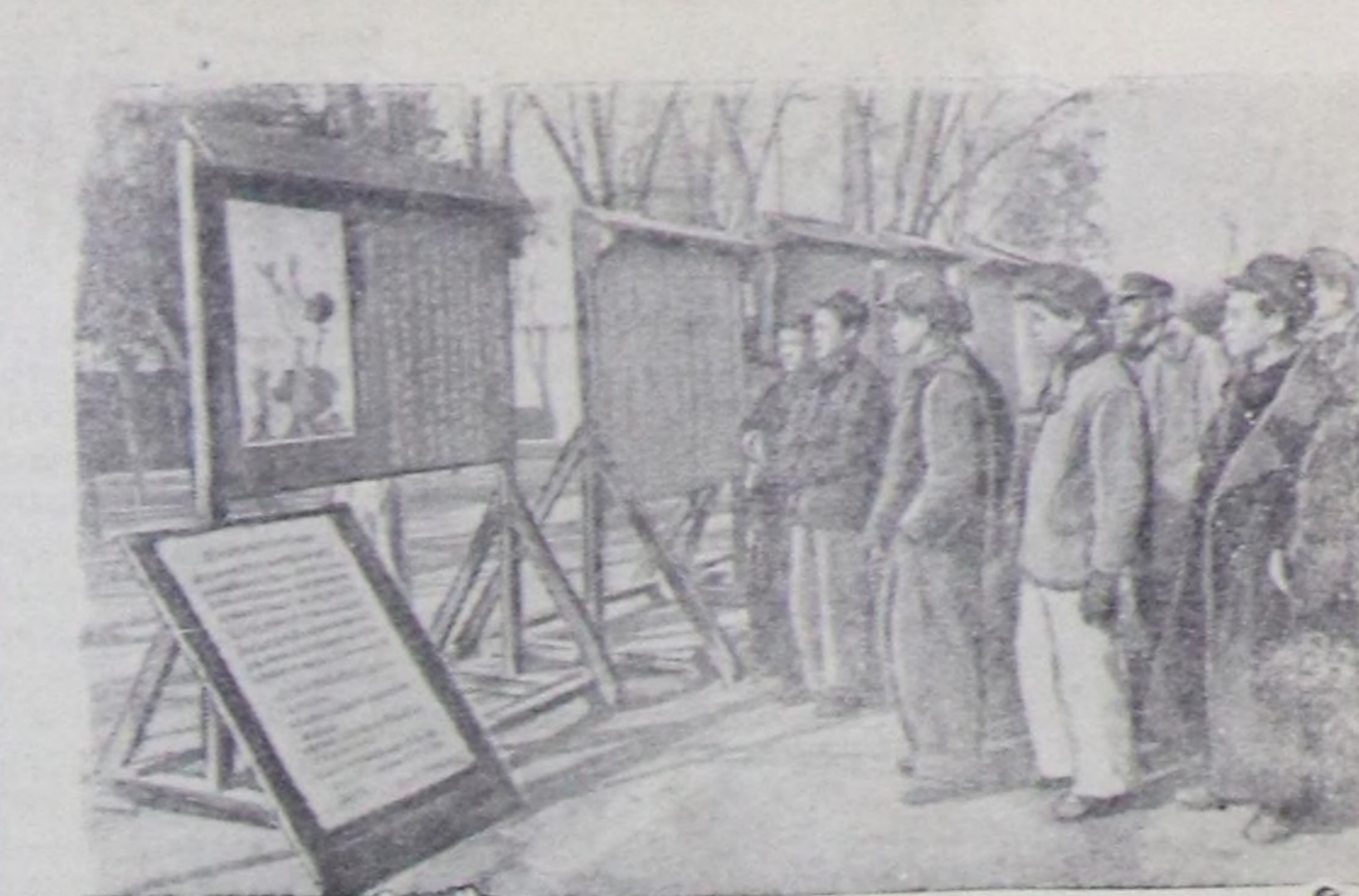
ПХЕНЬЯН. Кореяның улус демократтыг республиказынын Улустуң армиязынын январь 7-де дыңнадып тусары болза:

Улустуң армиязынын кезектери дайыннын күштүг удурланышкынарнын сый-шапышаан, бүгү фронттарга бурунгаарлаашкыны уламчылап чорутканнар.

Январьнын 3 болгаш 4 хүнерин дургуанда Улустуң армиязынын дайынчылары, Сеулду хостапшыаан, 25 дугаар америк дивизиянын кезектерине болгаш Англиянын 27 дугаар бригаданын улуг когаралдарын таварыштырганнар. Бо хүнгү бердинген медэлер-биле алырга, ол тулдушкуннарын үезинде Улустуң армиязынын кезектери 500 ажыг америк болгаш англи солдаттарын, база офицерлерин өлдүргөн болгаш балыглан, 100 ажыг кижини тудуп алган. Мындыг боо-чепсектери хунаап алган: 10 ажыг танкалары, 70 ажыг автомашиналары, 155 миллиметрлик пушкалар—3, станкутук пулеметтер—33, винтовкалар—300 болгаш өскө-даа хөй боо-чепсектери хунаап алган.

ПХЕНЬЯН. Кореяның улус демократтыг республиказынын Улустуң армиязынын Кол командь-лалынын январь 8-те медгелээни болза:

Улустуң армиязы-биле кыдат эки-турчылар бүгү фронттарга шавар-халдаашкынын үргүлүлүшөнөр.

Кыдаттын улустуң республиказы. Пекинде күрүңе типографиязынын ажилчылары үңген хана солунуң эелчеглиг номерин номчуп турары. Чуруу Еви Сюонуу. СЭТА-ның прессклишеи.

Индонезияда байдал

ГААГА. Чаа Гвинеяның барып талакы кезин Индонезия эрге-чагырганын контролонун адаанга шилчидип бээр дугайында моон мурунда бодуңа хүлээнин алган азаашкынын Голландиянын чазалы күүседир дугайында Индонезия республиканын чазалы 1950 чылдын күзүнде-ле немерде салган. Бо айтырыгы дугайында ай ажыг үр-чүлөп келген чугалаажышкынар кандыг-даа дугуржулгага чедирбөө. Ол девискээрге бодунуң теригидеки чорун хөвөөр артырынын орадажып алгаш Голландиянын чазалы Индонезия-голландиянын 1949 чылдын төгерик столунуң конференциянын шиптирлэрин күүсетпес дээш каш яязы аргаларын хереглеп турар. Индонезиянын улустары оон национал девискээринин үстүп болбас кезин дедир эгидип алыр дугайында чөптүг күзелди хандырып бээр-ринден Голландиянын чазалы оштаап каалкан дугайында дыңнады күштүг хоррадашкын-биле дыңнаан. Голландияга удур күштүг хоррадашкыннар ында чуртап турар голландияжилерни кыра шаап узуткаары

нын кампаниязын организастаар оралдажышкыннарга чедирип көзүп турган. Индонезиянын парламентаризинин депутаттарынын негээни-биле Чаа Гвинеянын барып талакы кезинин хуу салымнын дугайында айтырыг парламентаризин сессиянын хүн айтырыгына киирген турган. Индонезиянын национал партиязынын парламенти декежигу-вери парламентаризин хууларын голландия-индонезиянын эвилели буза шавар болгаш төгерик столуң конференцияга чарынган бүгү дугуржулгаларын күш чок болдулар деп немер турганнар. Парламенти хөй черин эжелеп турар «Масуми» дээр башкарык партия ол саналды деткейви барган. Элээн хөй депутаттар ол ышкаш чурттуң девискээринден голланды шериглери үндүрүп чорударын немер турганнар. АДН агентилелин дедөөлөр турары болза, Индонезиянын чазалы январьнын 5-те Голландиянын чазалы голланды шериглери Индонезияның чурт девискээринде доп-дораан үндүрүп чорудар дугайында тускай немерде салган деп турар.

Тайбын талалакчыларынын Бүгү-делегей конгресинге чоран төлээни Бразилиада тудуп хоругдааны

НЬЮ-ЙОРК. Ассошиэтед Пресс агентилелин корреспондентинин дамыдып турары-биле алырга, тайбын талалакчыларынын Ийи дугаар Бүгү-делегей конгресинге чораш Парежант эеп чана берген Бразилиада инженер Фернандо Барретону Рио-де-Жанейрунун полициясы тудуп бажычанаан.

СЭТА.

Голландия шеригинин санынын өзүүшкүну

ГААГА. АНП агентилелин дыңнады-биле алырга, январь 4-те Голландия командь-лал чери артиллерия болгаш аытгы шериг кезээне бижитинген

элээн каш муң шериг назымыларын келдирген. СЭТА.

Американның бодунун чалчаларынын шериглерин чылча шаптырып турар

ПАРИЖ. Парижтин солуннарын медгелеп турары-биле алырга, Кореяда француз хөзөвлөшкүлериинин батальонун Макартур америк шериглер дедир чоруттарда оларын соонче чыгач кирип турар. «Макартур бодунуң солдаттарын камгалап алыр сурулга-биле Плевениң

Кореяга чорудуп берген хөзөвлөшкүч французтарын өлүмчө сүрүп кирип турар тур. Оон мурунда ол туртгарын, англичаннар болгаш австралийжилерин база шак индыг өлүмчө чыгач киригени билдингир болгай» деп «Юманите» солун бижип турар. СЭТА.

Барын Берлинде чаа чепсек

БЕРЛИН. АДН агентилелин дамыдып турары-биле алырга, Берлиндин барып секторларынче барын - берлиндин полициянын чепсеклэринге хереглээр-биле январь-бүрү чаа боо-чепсектери сөөртүп кирип турар, оон иштинде карабиннер болгаш автоматтар бар, пулеметтар аймаан биче болуп чоруй кирир деп турар. Ол боо-чепсекти Франциянын эжелеп чагырган эрге-чагыргалары сөөртүп

киригет. БЕРЛИН. АДН агентилелин дамыдып турары болза, барын берлинде хөзөвлөшкүч шериглерин дика хөй бөлүң «тускай чепсеке» өөөдери-биле Барын Германия чорудар деп турар. Олар оон мурунда Барын Берлинге америк инструкторларын дуртулгазы-биле шериг хереэне өөөрин турганнар. СЭТА.

Япониянын дайыннын кем-буруугларын американның албанында

ПРАГА. Телепресс агентилелин медгелеп турары-биле алырга, америк эрге-чагыргаларын Кэмп Дэтрикте (Мерилэнд штаты) бактериволурут чепсек бугурагынын эртем-шиччел ажилында кирип турар элэн хөй тускай эртемник эксперттер Японияда шиччел станциязыннан көзүп турар. Макартурнун штабнын дужаалы-биле ол эртем-шиччел станциязын Токио чоогунда дагыг районда тургускан. Ол станция болза, ол бүгү «эртем-шиччел ажилдарын» төвү болуп турар. Ында эртен чылын Хабаровка болган суд чорудулазынын үезинде буруудаттырган япон армиянын медицин албанынын генерал-лейтенанты чоран Исидо Сирога баштаган бакте-

риологтуг чепсектиг талазы-биле тускай эртемник япон эксперттер аймаалдып турар. Олар боттарынын ол кылып турары эртем-шиччел ажилдарынын методтарынын болгаш түңдөлгөдериин бүгү материалдарын база планнарын болгаш программаларын Макартурнун штабнын дамыштыр Кэмп Дэтрикте Американын төп эртем-шиччел станциянын чорудуп берип туралар. Сөөлүг медгелери Эзугаар алырга, бактериволурут чепсектиг талазы-биле эртем-шиччел ажилдары сөөлүг үелерде калбак хемчөөлүдүн-биле чоруп турар.

Харысалгалыг редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

Албания социализминин оруунда

(Албания Улус Республиказынын беш чыл оюнга)

Албани улус бодунуң улус демократтыг республиказын чарлап тургусанындын бээр беш чыл оон медгелеп турар. Беш чылдын мурунда—1946 чылдын январь 11-де Албанияны Хоюйд чогаладыкчы хуралы албани улустуң сагыш сеткилин илеретишаан, Албания Улус Республиказын тургустуган деп чарлаан. Албания Улус Республиказынын Министрлер Чөвүлелинин Даргазына Албанияны Коммунист партиясынын Топ Комитетинин чиянген секретары, албани улустуң шылгатынган башычазы армия генералы Энвер Ходжаны сонгаан.

Беш чылдын иштинде эрткен оруун хай көрүп, албани улус аас-кежиң, хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш чүс-чүс чылдарда бодап чоран күзели боттанган улуг өөрүшү-биле медгелеп турар. Социализминин оруунда бажымы-биле туруп алган анык: Албания республика бо үеде улуг чедикшикнерин тиилеп алган.

Албания Балканын чартык ортулуңга империалист араатаннарын кул колониязы болуп чоран үе ам килкенда дедир ээлбес. Балканын чартык ортулуңга гитлержилерни Кызыл Армия чылча шапканы албани улусту империализминин эжелелинден хостаан.

Албанияны Улус республиказы кылдыр чарлааны империалисттерин чуртла Зогу хааның реяссылыг эзу чурумун катап тургузар дээр кордалы буступ дүшкөн.

1946 чылдын мартта хүлээп алган конституцияда Албания Улус Республиказынын эрге-чагыргазы улустан үндө-зилетинин үнер болгаш улустуң холун-

да турар деп чүвени хоюлдуктанан. Даптыкыны болгаш иштинин дарланындан хосталгаш, албани улус бодунуң төрөөн чуртун чартап тургузар ажилды улуг сорук киришкын-биле чорудуп, чуртту экономика болгаш политика талазы-биле хамаарышпас чаа демократтыг орук-биле хөжүдериңе улуг күштү кирип туралар.

Даптыкыны империалистери албани улуска улуг бергелери таварыштырган. Гитлержи болгаш итали фашисттер чуртту үтүп, дээрбедеп наалан.

Албаниянын хостаарынын мурунда чуртка националдык үлөтүрү барык чок турган, даптыкыны капиталистерин Албаниядан чиг этти, көдээ ажил-агайын продукциязын хөй-хөйү-биле үндүр сөөртүп турган, чоннуң дыка хөй кезин бижик билбес чоран.

Совет Социалистик Республикаларнын Эвилелинин ак-сеткилдиг дузалам-чызынын ачымзына кыска хуусанын иштинде дайынды чедирген когаралдарын эдил, чуртту улус ажил-агайын дүргөн темпи-биле көдүрүп турар. «Ол дузаламчы улуг болгаш ак-сеткилдиг болган. Ол дузаламчы чокка биштиң биче улузустуң амыдырал байдалын экиждир арга чок, бистиди чуртуууска социализминин үндизинин тургузар арга чок турган»—деп эш Энвер Ходжа 1949 чылдын март 12-де чугалаан.

Бо эрткен беш чылдын иштинде албани улустуң политика, экономика талазы-биле тиилеп алган улуг чедикшикнери чуртууң салым-чалан бодунуң холунга алган ажилчы чон кандыг тилкелелиг болурун тодаргай херечилеп турар. Ол чедикшикнерин чазам

чериңден дыка хөй демократтыг чар-тышкынынын чорутканы-биле чедип алган. Демократтыг эзу чурум-биле Улустуң хуралы болгаш эрге-чагырганын чөр-чөр органынын сонгаан. Черниң байлаан, үлөтүрүн, банклары, даптыкы садыгны национализиште. Феодалдарын чери хавырган күш-ажыкчы тараачынарга үлөп берген. 70 муң хире чери чок болгаш биче черлиг тараачынарга ол чери үлөп берген. Оон түңдөлү эки болган. 1937 чылда-ла чурт бодунуң хереглелин боду бирле дугаар хандырып шыдаган.

Беш чылдын иштинде улус ажил-агайынын талазы-биле база улуг чедикшикнерин болган. Албанияда националдык анык үлөтүрү тытпып үңген болгаш сайырлап турар. 1949 чылдын эгезинде-ле электри үлөтүрү 1943 чыл-биле деңизерге барык алды катап улгатын, хомур-даш үлөтүрү оон бир катап, ыш үлөтүрү үчүн катап улгатып.

Ийи чылдын планы (1948—50 чылдарда) чедикшикнерин күзөтүнгөн. Ол план Эзугаар чурттуң насылалы Тирана хоорай-биле үлөтүрүнүң гөптөрү өскө-даа хоорайларын харылзаштырар дедир-оруктарын, чазалгыг оруктарын кылып турар. Суг күжү-биле ажилдар электри төвүн болгаш чуртту пөс-таавы-биле хандырып шыдаар пөс-таавы комбинадын кылып турар.

Чоннуң культуразы хүн келген тудум-на өзүп турар. Албаниянын хөй чүс чылдарда төөгүзүнде эңне баштай бүгү-нитинин ияабыла эге өөөрдилгени чедикшикнер боттадырган. Хоорайларда, суурларда, бугурулгелерде, чаа тудушкуннарда бижик билбести узуткаарынын хөй сангы курстары аймаалдып турар. Ам үеде республикада эге школаларын саны дайын мурунда турганындан 3,5 катап өскөн. Оргумак школалар, техникумнар, культура бажыны, помчулга черлери, библиоте-

калар дыка хөйү-биле ажытыгылаан. Чуртта бирле дугаар дээди өөөрдиге чери—башкы институту ажытылган. Чурулганы болгаш музыканын школалары аймаалдып турар.

Албания Улус Республиказынын политика-даа, экономика-даа талазы-биле чедикшикнери албания улустуң бодунуң күш-ажылы (коммунист) партиясын долгандыр сырый катышканынын херечи болур. Совет Эвилелиннин баштап турары тайбынны, демократиянын, социализминин лагеринге чораш Албаниян хостуг, хамаарышпас чурт болуп чоруп болур-дур деп чүвени албания улус бодунуң үлөгеринден көрөнөр. Улуг Совет Эвилелинин ачы-дузазы-биле албания улус шак мындыг аас-кежиңиң чурталганы чедип алган бис деп чүвени олар билер.

Албаниянын күш-ажылы партиязын дуртулгазы-биле албания улус америк-агли империалисттерин айбычы чыгыштан Титонун чорудуп турган дээрбечилирин удаа-дараа чылча шаап келген. Албанияны фашист Югославиянын колониязы кылдырын орадажып турган Кочи Додзенин бөлүүн чылча шаап узуткан. Албания республиканын иштин херектер министрствозу бо чылдын январь 2-де медгелеп кылган. Ында америк-агли империалисттерин агентилери Белградтын Римниң болгаш Афинниң фашист чазактарынын Албанияге чоруткан шпионнарын тудуп узуткаарын чугалап турар.

Албания социализминин оруунда бажымы-биле туруп алган. Ол оруктан Албания үнөс-даа.